

УДК 37.03:811.124

ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІФІВ

Ворона І.І., к. філол. н.,
доцент кафедри іноземних мов

*ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України»*

У статті визначається роль античної міфології в формуванні латинської медичної термінології. Проаналізовано вплив античних міфологізмів на сучасну фахову мову медицини. Досліджено семантику та функціонування сучасних латинських медичних термінів, які мають міфологічне походження. Зазначено, що багато термінів, які з'явилися в античності, залишаються у вжитку й сьогодні.

Ключові слова: латинська мова, семантика, антична міфологія, функціонування медичних термінів, латинська медична термінологія.

В статье определяется роль античной мифологии в формировании латинской медицинской терминологии. Проанализировано влияние мифов на современный профессиональный язык медицины. Исследована семантика и функционирование современных латинских медицинских терминов, которые имеют мифологическое происхождение. Отмечено, что многие термины, которые возникли в античности, остаются в употреблении и сегодня.

Ключевые слова: латинский язык, семантика, античная мифология, функционирование медицинских терминов, латинская медицинская терминология.

Vorona I.I. THE STUDY OF LATIN MEDICAL TERMINOLOGY THROUGH MYTHS

The article emphasizes the role of ancient mythology in the formation of Latin medical terminology. The influence of ancient mythologisms on modern professional language of medicine is analyzed. The semantics and functioning of modern Latin medical terms of mythological origin are investigated. It is noted that many terms originating from antiquity, still remain in use today.

Key words: Latin, semantics, ancient mythology, functioning of medical terms, Latin medical terminology.

Постановка проблеми. Питання вивчення фахової мови, яке безпосередньо пов'язане з викладанням латинської мови у вищих медичних навчальних закладах, останнім часом викликає значний інтерес у вчених, що свідчить про намагання підвищити рівень ефективності навчального процесу при викладанні латинської мови для студентів-медиків [1].

Греко-латинська термінологічна система є лінгвістичною основою медицини. Сучасні вимоги щодо підготовки спеціалістів у сфері медицини та фармації передбачають глибоке знання та розуміння термінології обраної спеціальності, а також оволодіння практичними навичками для роботи з міжнародними номенклатурами [11, с. 56]. Медик або фармацевт має правильно виражати в усній або письмовій формі спеціальну інформацію, використовуючи мову фаху у спілкуванні з колегами, особливо в наш час, коли посилюється співпраця лікаря з фармацевтом для забезпечення оптимального медикаментозного лікування. Навички роботи з термінами допомагають краще розуміти спеціальну літературу, що розвиває професійну ерудицію [3, с. 64]. Система медичних греко-латинсь-

ких назв анатомічного, клінічного, фармацевтичного, профілактичного та інших напрямків налічує понад 500 тис. термінів. Без обдуманого, ґрунтовного вивчення медичної термінології неможливо засвоїти ті поняття, що використовуються в професійній діяльності майбутнього лікаря та забезпечують необхідну грамотність спеціаліста.

Медицина – це мистецтво й наука одночасно. Для лікаря завжди є відкритою скарбниця загальнокультурних цінностей людства. Немає жодної галузі людського знання, де б не залишила яскравих відбитків антична культура, зокрема міфологія. Невмирущий вплив античності постійно відчувається й у латинській медичній термінології, адже саме в ній знайшла своє відображення тисячолітня історія розвитку медицини як науки. Давньогрецька та латинська мови склали основу для медичної фахової лексики, а вплив міфології спостерігається в анатомічній, хімічній, фармацевтичній та клінічній термінологіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі є декілька досліджень, присвячених медичній термінології й міфології. Міфологічні основи медицини досліджував А.І. Кугай [5], який

описав міфологічні терміни та їхнє пояснення в медичній термінології, а також паралельні терміни англійського походження. В.І. Овчаренко [8] досліджував міфологічні синдроми й терміни в психології, сукупність ознак захворювань міфологічних героїв та їхнє відображення в сучасній мові. К.Е. Коряєв [4] аналізував відображення літературних синдромів у клініці внутрішніх захворювань. М.Ю. Шуило [12] проаналізував відображення міфологічних греко-латинських термінів в англійській медичній термінології. Однак це лише окремі етимологічні розвідки. Проте немає жодного дослідження, присвяченого важливості вивчення латинської медичної термінології, яка має міфологічне походження. Саме це робить нашу статтю актуальною.

Постановка завдання. Завданнями нашої статті є визначення ролі античної міфології в формуванні латинської медичної термінології; аналіз впливу античних міфологізмів на сучасну фахову мову медицини; дослідження семантики та функціонування сучасних латинських медичних термінів, які мають міфологічне походження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки давньогрецька й латинська мови вважаються мертвими (тому що народів, які говорили цими мовами, більше немає), то значення їх слів не зміниться ніколи. Сучасним наукам, базова термінологія яких складається з термінів давньогрецького й латинського походження, дуже зручно продовжувати традицію й для утворення нових термінів користуватися вже відомими грецькими й латинськими словами. Збереження наукової латинської медичної термінології надає особливого значення вивченню латинської мови як необхідної складової практичної діяльності лікаря та як мови однієї з найдавніших культур. Тому хоча латину й давньогрецьку прийнято називати «мертвими», для медичних працівників це живі мови, необхідні для повсякденного спілкування.

Латинська мова в наш час є міжнародною науковою мовою для низки медико-біологічних дисциплін і номенклатур, які вивчаються й використовуються медичними працівниками в усьому світі. Тому є абсолютно очевидним, що володіння латинською медичною термінологією для будь-якого фахівця в галузі медицини є необхідною умовою успішної професійної діяльності та спілкування з колегами з інших країн [6, с. 9–10].

Скільки часу розвивається європейська медицина, стільки ж років і медичній термінології. Слово «термін» уживалося ще в античні часи. У латинській мові слово

terminus мало значення «кінець, кордон, межа, рубіж». Спочатку терміном називали камінь, що розмежовував територію різних племен, а в римській міфології так називали бога кордонів і прикордонних межових знаків, які вважалися священними. Межові знаки в вигляді чотиригранної кам'яної призми, іноді увінчані чоловічою головою, персоніфікували Терміна; римляни приходили до них, прикрашали їх, приносили їм жертви, веселилися; псування межових знаків вважалось злочином [2, с. 106–107].

П.А. Флоренський зазначав, що термін з усім його вмістом є душею культурного шару певної території; як душа, він не тільки має своє тіло, але й живе в його найпоетаємнішій глибині [9, с. 123]. Є терміни, які можна розглядати як релікти минулих культурних епох.

Міфологічні терміни (міфологізми) прийшли в медицину не стільки із самої античності, скільки з епохи Відродження з її культом античності.

Мотиви міфів Греції й Риму відображені не лише в античній літературі, а й в історії, філософії, мистецтві, музиці, медицині. Творча спадщина давніх греків і римлян і нині має значний вплив на формування світової культури [12]. У медичній термінології існує велика кількість термінів, узятих з античної міфології та пов'язаних із міфічними героями: Аполлоном, Арахною, Артемідом, Афродітою, Атлантом, Ахіллом, Аронісом, Венерою, Дафною, Гермесом, Нарцисом, Летою, Танталом.

Велика кількість анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів прийшли (та функціонують і досі) з античних міфів: атлант, павутинноподібна оболонка головного мозку, ахіллесова п'ята (сухожилля), гермафродит, розтин (зшивання) ахіллового сухожилля, кесарів розтин, амнезія, едіпів комплекс, гіпноз, гігієна, панацея, морфій, лавр, нарцис, аммоній, адоніс.

Ім'я античного міфологічного героя, який за участь у боротьбі титанів проти Зевса змушений був довіку підтримувати небосхил, і досі живе в медицині. Атлант є символом витривалості й терпіння, **atlas**, **atlantis** – атлант, перший шийний хребець, який має будову, відмінну від інших шийних хребців у зв'язку з участю в рухомому зчленуванні з потиличною кісткою [5, с. 80].

В анатомічній термінології наявний термін *arachnoideus*, -a, -um (павутиноподібний) та похідні від нього: *mater encerephali arachnoidea* (павутинна оболонка головного мозку), *membrana arachnoidea* (павутиноподібна перетинка, оболонка). У грецьких міфах зазначається, що в Афінах жила дівчина на ім'я Арахна, яка вміла виготовля-

ти надзвичайної краси килими, прикрашені візерунками. У той час неперевершеною у створенні килимів була богиня Афіна. І ось вони вирішили позмагатися, хто ж із них найкращий у цьому ремеслі. Програвши змагання з Афіною, Арахна не захотіла визнати свою поразку, за що й була суворо покарана. У своєму гніві Афіна розірвала навпіл прекрасне полотно і вдарила Арахну човником по голові, перетворивши її на павука (павук давньогрецькою мовою – «арахна»), щоб вона вічно ткала килими з павутиння.

Середньовічні медики часто використовували грецьке та латинське ім'я богині кохання: **umbiculus Veneris** – термін вживався для позначення заглиблень щік, **oestrus Veneris** (натхнення Венери) для клітора, **pomum Veneris** (яблуко Венери) для статевого органа, **mons Veneris** (пагорб Венери) для нижнього відділу лона на рівні лобка. Ці терміни переходять у розряд застарілих, але зустрічаються в словниках і вражають образністю міфологічних асоціацій [10].

У психіатрії відомі терміни «**синдром Медеї**» та «**Едіпів комплекс**». Про перший ми дізнаємося з міфу про аргонавтів. «**Синдром Медеї**» – це психічне захворювання, при якому мати намагається вбити своїх дітей. А ознака «**Едіпового комплексу**» (яка впливає з твору «Цар Едіп») – підсвідомий сексуальний потяг сина до матері й одночасно – гостра неприязнь до батька.

Анатомічні й клінічні терміни tendo Achillis (calcanеus) – сухожилля п'ятки (ахіллове сухожилля), achillodynia (біль у ахілловому сухожиллі), achillotomia (розтин ахіллового сухожилля), achillorrhaphia (зшивання ахіллового сухожилля) пов'язані з міфічним героєм Ахіллом. Мати Ахілла, Фетіда, купала сина в водах ріки Стікс, тіло Ахілла стало невразливим до зброї, залишилася вразливою тільки п'ята, за яку вона його тримала. Ахілл постраждав від стріли Париса, яку Аполлон спрямував у вразливе місце – п'ятку. Ахіллове сухожилля або п'яткове сухожилля – найпотужніше й найміцніше сухожилля людського тіла, може витримати тягу на розрив до 400 кілограмів, а в деяких випадках і більше. Незважаючи на це, воно належить до сухожил, які найбільш часто травмуються [5].

Caput Medusae – голова Медузи, розширення підшкірних вен передньої черевної стінки зі змієподібним розгалуженням навколо пупка, що спостерігається при портальній гіпертензії. Основною причиною появи є цироз печінки, при якому відбувається реканалізація пупкових вен. «Голова Медузи» – клубок розширених

черевних вен, які розходяться в радіальному напрямку від пупка, нагадуючи зміїне гніздо. У міфології горгона Медуза – найвідоміша із сестер-горгон, чудовисько з жіночим обличчям і зміями замість волосся; її погляд обертав людину на камінь. Це й надихнуло ренесансного медика Северина Боеція на створення терміна (1643 р.).

У римській міфології згадується річка Лета. Померлі, потрапляючи під землю, пили воду з річки й забували, що з ними було раніше. Оскільки річка Лета знаходилася в місцях перебування померлих, то прикметник *letalis* у медичній термінології має значення «смертельний». Клінічний вислів *exitus letalis* означає «смертельний кінець»; у художній літературі вислів «канути в Лету» вживається у значенні «померти, піти в небуття».

Грецькі й римські імена богів увійшли повністю або частково (як компоненти) у медичні терміни. Слово «гермафродит» використовується для опису індивідуума, що має ознаки як жіночої, так і чоловічої статі. Термін походить від імені бога, сина Гермеса й Афродіти, який з'єднаний в одному тілі з жінкою-німфою.

Ім'я богині підземного царства **Манії** вживається в медичній термінології як повний термін (*mania* – психічний розлад, при якому у хворих виникає надмірний потяг до чогось), як кінцевий елемент у термінах (наприклад, *megalomania*, *cleptomania*, *neuromania*) і як похідне слово: *maniacus* (маніак) – психічно хвора людина [7].

Гігієа – у грецькій міфології богиня здоров'я, дочка Асклепія / Ескулапа й Епіоні. Вона всюди супроводжувала свого батька, дбала про його зміїв. Батько був богом лікування, а дочка – богинею здоров'я. Її зображували в вигляді дівчини, яка годує з чаші змію. Один із медичних знаків – чаша зі змією – є символом мудрості й святості, чистоти й недоторканості. Змія кусає того, хто порушує це правило. На честь богині Гігієї названа наука гігієна. Гігієна означає здоровий спосіб життя, турботу про здоров'я, що сприяє продовженню життя.

Терміни «**психологія**» (*psychologia*), «**психотерапія**» (*psychotherapia*) пов'язані з грецьким словом «*psyche*» – душа. У грецькій міфології відомий міф про Амура й Психею, де Психея є уособленням людської душі; зображувалася метеликом або молодого дівчиною з крилами метелика. Вона – наймолодша дочка царя, настільки вродлива, що її красі заздриває сама Афродіта. Скривджена богиня послала свого сина Амура, щоб він покарав Психею. Але він, зачарований її красою, переніс дівчину в свої покої й навідував уночі, заборонив-

ши бачити його обличчя. Психея порушила обіцянку, спробувала побачити Амура, і він зник. Потім на її долю випало багато переживань, проте Психея знаходить свого коханого, а Зевс дарує їй безсмертя. Єдність безсмертного кохання та безсмертя людської душі знайшли втілення в давньогрецькому міфі.

У медичну термінологію ввійшло ім'я першої дружини Асклепія – Епіони (болетамуюча, заспокійлива). Вона отримала своє ім'я від грецького *orion* – висохлий на повітрі молочний маковий сік. Епіона тамувала біль під час важких хірургічних операцій, користуючись послугами двох божеств – Гіпноса й Морфея (бога сновидінь у грецькій міфології). Тому маємо ще два терміни: гіпноз, морфій.

У роботі наведений далеко не повний перелік тих назв, які вживаються в медичній термінології. Чимало цікавого можна знайти й у галузях фармакології, фітотерапії, ботаніки.

Висновки з проведеного дослідження. Медицина як найдавніший соціальний інститут базується на перевірених часом архаїчних нормах і практиках, що втілені в античній міфології. Сила міфології – в образно-асоціативному відображенні основ медицини, а з плином часу образність і фантастичність міфологічних термінів згасає, і вони сприймаються цілком нейтрально. Тому в термінах «*hygiene*», «*venerologia*», «*psychiatria*», «*achillotomia*» вже не відчувається їх міфологічний контекст, адже ці позначення безпосередньо асоціюються з реальними об'єктами медицини. Використання античної міфології на заняттях латинської мови необхідне для підсилення поняттєвої основи термінологічного найменування та для кращого запам'ятовування термінів. Перспективу подальшого дослідження впливу античної міфології на латинську медичну термінологію вбачаємо в детальнішому вивченні

фармацевтичних термінів, збережених у сучасній мові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ворона І.І. Роль латинської мови у формуванні термінологічної компетентності майбутніх медиків / І.І. Ворона // Медична освіта, 2015. – Вип. 4. – С. 77–79.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М. : Русский язык, 1976. – 1096 с.
3. Кісельова О.Г. Методика навчання медичній термінології майбутніх лікарів / О.Г. Кісельова // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 62–68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/pptp_2013_4_9.pdf.
4. Коряев К.Э. Литературные синдромы в клинике внутренних болезней / К.Э. Коряев, А.И. Сергеева // Современные проблемы науки и образования. – № 3. – 2009. – С. 32–33.
5. Кугай А.І. Міфологічні основи медицини / А.І. Кугай // Проблеми клінічної педіатрії. – 2011. – № 4(14). – С. 79–87.
6. Латинский язык с основами медицинской терминологии : [учебник] / А.З. Цисьяк, Е.С. Швайко; под ред. А.З. Цисьяка; 2-е изд., стереотип. – Минск : Нов. знание, 2009. – 302 с.
7. Мах Г.С. Античні міфи і медична термінологія / Г.С. Мах, О.І. Пристай, А.В. Якобчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/3010056/>.
8. Овчаренко В.И. Мифология / В.И. Овчаренко. – М. : Клиническая психология, 2001. – С. 137–139.
9. Флоренський П.А. Термін / П.А. Флоренський // Вопросы языкознания. – 1989. – №1. – С. 123–134.
10. Харик О.В. Епонімічна складова медичної термінології / О.В. Харик // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 2. – С. 330–335.
11. Цехмістер Я.В. Допрофесійна підготовка учнів у ліцеї медичного профілю: теорія і практика : [монографія] / Я.В. Цехмістер. – К. : Наукова думка, 2002. – 620 с.
12. Шумило М.Ю. Відображення міфологічних грецько-латинських термінів у мові медицини / М.Ю. Шумило // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» зб. наук. праць. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. – Вип. 45. – С. 70–73.